

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНО-НАУКОВА УСТАНОВА
“ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАПРН УКРАЇНИ”
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “ФЕМІДА”
ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ОСВІТИ І НАУКИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР З ПРАВ ЛЮДИНИ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

СІМНАДЦЯТИ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ **Правничо-політичні цінності як фактор** **демократичного розвитку України**

Матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції

24-25 листопада 2022 р.

КИЇВ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2023

Редакційна колегія:

- Андрущенко В. П.** ректор НПУ імені М. П. Драгоманова, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*співголова Редакційної колегії*);
- Шемшученко Ю. С.** радник при дирекції Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, академік НАН України, академік НАПрН України заслужений діяч науки і техніки України, професор (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Андрусишин Б. І.** завідувач кафедри теорії та історії держави і права, керівник Навчально-наукового центру прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві, академік Української академії історичних наук, академік АН ВШ України, академік Української академії політичних наук, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Скрипнюк О. В.** директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Пилипчук В. Г.** директор Державно-наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Бучма О. В.** вчений секретар щорічної міжнародної наукової конференції “Юридичні читання”, член правління ГО “Феміда”, старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, кандидат філософських наук, доцент (*вчений секретар*);
- Пархоменко Н. М.** завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України;
- Бабкіна О. В.** завідувач кафедри політичних наук НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Вернидуб Р. М.** проректор з навчально-методичної роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Карнаух А. А.** заступник декана з наукової та виховної роботи соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат політичних наук, доцент;
- Лавриненко В. Г.** проректор з міжнародних зв’язків НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор;
- Встрів І. Г.,** проректор з навчально-методичної роботи гуманітарних факультетів НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Гамула І. А.,** проректор з перспективного розвитку та інфраструктури університету, кандидат педагогічних наук, доцент;
- Корець М. С.,** проректор із науково-педагогічної та адміністративно-господарчої роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри загально-технічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Торбін Г. М.,** проректор з наукової роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри математичного аналізу та диференціальних рівнянь, доктор фізико-математичних наук, професор;
- Оніщенко Н. М.,** заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
- Євтух В. Б.,** декан соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України;
- Огірко Р. С.,** професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент;
- Стеценко В. Ю.** завідувач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор юридичних наук, професор;
- Токарчук О. В.** доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, керівник інформаційно-просвітницького центру з прав людини;
- Шитий С. І.,** модератор сайту соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент.

Ч 75 СІМНАДЦЯТИ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ. Правничо-політичні цінності як фактор демократичного розвитку України : матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції, 24-25 листопада 2022 року / ред. кол. : В. П. Андрущенко, Б. І. Андрусишин, Ю. С. Шемшученко та ін. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. – 142 с.

У збірнику вміщені матеріали, в яких розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень викладачів, докторантів, аспірантів, студентів закладів освіти та наукових установ України та зарубіжжя, які працюють у галузі юридичних, політичних наук тощо.

враховувались інтереси національних меншин, корінних народів Криму, національні інтереси України, чим самим підтвердивши статус України як демократичної держави, яка гарантує права меншості та виконавши одну з умов вступу України в Європейський Союз, де, як відомо, гарантування прав меншості є однією з основних цінностей.

Література:

1. Молохов О. Аналітична доповідь “Про легітимність кримського референдуму”. (Москва, 27 липня. 2017 р.). Москва, 2017. Режим доступу : <https://rk.gov.ru/ru/structure/1152>
2. Петришин О. В. та ін. Теорія держави і права: підручник / за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. В. Петришина ; Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”. Х. : Право, 2014.
3. Список автономних областей за країнами : [Електронний ресурс]. Вікіпедія – вільна енциклопедія. Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_автономних_областей_за_країнами.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Закон України “Про Автономну Республіку Крим” [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 95/95-ВР. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Висновок Венеційської Комісії щодо “Чи відповідає конституційним принципам прийняте Верховною Радою Автономної Республіки Крим в Україні рішення про проведення референдуму щодо входження до складу Російської Федерації або відновлення дії Конституції Криму 1992 року” // від 24.03.2014: веб-сайт. URL: www.venice.coe.int (дата звернення: 10.10.2022).

О. В. Макарова,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
НПУ імені М. П. Драгоманова
(м. Київ);

М. І. Подоляк,
студентка 3 курсу соціально-правового факультету
НПУ імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

ПРАВО НА ЖИТТЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Право на життя є фундаментальним та невід’ємним правом кожної особи, адже життя є передумовою для реалізації всіх прав і свобод людини. Законодавча система України закріплює, що людина, її життя і здоров’я є

найвищою соціальною цінністю. Держава, за ст. 27 Конституції України, гарантує, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини [1].

Дослідженню питання права на життя приділяли увагу багато видатних вчених, серед яких: Л. Болотіна, О. Єрмолаєва, М. Ковальова, О. Красавчиков, М. Малєїна, О. Тихомирова та багатьох інших. Про право на життя у сучасних умовах роздумують й інші науковці, а саме – О. Бунчук та О. Домбравська.

Метою дослідження є аналіз окремих аспектів права на життя в контексті сучасних проблем та ризиків.

Актуальність даного питання у теперішній час все більше зростає, адже у реаліях сьогодення право на життя виявилось найбільш незахищеним правом. У сучасних умовах буття можемо спостерігати масові порушення прав людей, посягання на їхнє життя та здоров'я. Одним із яскравих прикладів таких правопорушень є повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, яке розпочалось 24 лютого 2022 року. Велика кількість людей стали невинними жертвами тероризму. У них забрали найцінніше – право на життя. У світі існують також і інші збройні конфлікти, де мирних людей позбавляють права жити лише через те, вони проживають на тій чи іншій території або ж підтримують ту чи іншу ідеологію. Тож, на сьогоднішній день, постає питання якнайшвидшої реалізації захисту права на життя.

Право на життя закріплене не лише в Конституції України, але і в багатьох інших нормативно-правових актах. Серед яких, наприклад, Женевські конвенції 1949 р., Гаазькі конвенції 1907 р., Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та інші.

Право, яке ми досліджуємо є важливою частиною загального міжнародного права. Міжнародні організації, створені для забезпечення, утвердження та захисту прав людини мають на меті створити якомога більше умов для повноцінної реалізації права на життя. Головною перешкодою для реалізації цього права переважно стають збройні конфлікти та ситуації насильства всередині держави [5]. На жаль, під час збройних конфліктів міжнародні організації з прав людини не в змозі захистити право на життя, а рішення міжнародних і національних судів щодо дотримання права на життя під час збройних конфліктів не завжди вносять ясність [5]. Можемо спостерігати яскравий приклад, коли члени Товариства Червоного Хреста під час повномасштабного вторгнення в Україну беруть на себе відповідальність за життя, здоров'я та благополуччя повернення українських

військовополонених додому, проте їм не вдається виконати свій обов'язок повноцінно.

У статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що право кожного на життя охороняється законом [2]. На жаль, не всі дотримуються загальновідомих правил та законів, а керуються лише своїми принципами та бажаннями. Такі неправомірні дії повинні бути покараними, незважаючи на вік, статус чи расову приналежність правопорушника. Кожна людина має право наполягати на тому, щоб її права дотримувалися і має право звертатися за захистом до міжнародних організацій, до прикладу – у Європейський суд з прав людини. Важливим є й те, що порушенням права на життя відповідно до рішень Європейського суду є не лише пряме позбавлення життя особи, а й доведення особи до такого стану, коли вона балансує на межі життя і смерті [6]. Держава має обов'язок щодо захисту права на життя та дотримання цього права усіма її громадянами. Також під час збройних конфліктів вона зобов'язана діяти відповідно до цього права, і навіть незважаючи на те, що міжнародні договори дозволяють державам робити відступ від дотримання окремих норм під час надзвичайних ситуацій, відступати від права на життя – не допускається [5]. У разі такого порушення державою права громадянина на життя, особа може звернутися до Європейського суду з прав людини із заявою про можливе порушення державою її зобов'язань у контексті війни. Незаперечність регламентації права на життя зумовлена цінністю людського буття, саме тому будь-яка правова держава і світова спільнота визнає за необхідність не лише його закріплення на законодавчому рівні, а й належну реалізацію [4].

Політичні аспекти змісту прав людини полягають у тому, що це право є невід'ємним від демократії, відповідно воно є обов'язковим для належного функціонування демократичної держави та всіх демократичних інститутів влади [6]. Соціально-економічні аспекти змісту прав людини породжують прогресивні потреби економічного розвитку людства [6]. Малейна М. у своїх дослідженнях підтримує двохелементну структуру змісту права людини на життя, а саме: право на збереження життя та право на розпорядження життям. До права на збереження життя автор відносить відмову держави від війни та участі в ній, відмову від смертної кари чи обмеження її застосування, встановлення порядку обігу та застосування зброї та інше. Україна є демократичною державою, де право на життя є головним пріоритетом, відповідно найвище покарання у вигляді смертної кари було замінено на довічне позбавлення волі. На жаль, у сучасних реаліях, держава не в змозі відмовитись від війни чи участі в ній, адже ворог активно намагається захопити українські території, вбиває невинних людей та знищує

інфраструктуру держави. Країна не має на меті поширювати агресію та ненависть, а прагне лише зберегти свою територіальну цілісність та захистити народ.

Ще одним із аспектів права на життя у сучасних реаліях є використання евтаназії як способу позбавлення життя, який прямо заборонений українським законодавством. Пункт 3 статті 52 Закону України “Основи законодавства про охорону здоров’я” зазначає, що медичним працівникам заборонено здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [3]. Тобто право людини на життя та активні заходи щодо підтримання її життя повинні здійснюватись до того моменту, поки стан людини буде визначатись як незворотна смерть. Важливим є й те, що евтаназію як спосіб позбавлення життя засуджують також і з релігійних та моральних поглядів. Застосування евтаназії не лише суперечить основним засадам гуманності, але й порушує право особи на життя. На наш погляд, думка про узаконення застосування евтаназії є хибною, адже це може призвести до зловживань з корисливих мотивів, до прикладу – позбавлення життя особи з метою трансплантації органів або з метою заволодіння майном особи.

Підсумовуючи вищесказане, можна зрозуміти, що право на життя у сучасних реаліях є зовсім незахищеним. Неналежний захист основного людського права та можливість безкарно вбивати невинних людей породжує величезну прірву у розвитку людства. Потреба в захисті права на життя в умовах сьогодення є надзвичайно великою, поширення у суспільстві правильних цінностей та заклик до припинення зневажання людського існування у майбутньому могли б допомогти у розв’язанні цієї проблеми. Потреба та важливість реалізації права на життя у сучасних умовах є як ніколи важливою, адже відсутність даного права унеможлиблює існування усіх інших прав. Будь-які права не мають жодного значення, в той час як у людини забирають право на її нормальне функціонування, розвиток та буття загалом.

Л і т е р а т у р а :

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13). *Право України*. 2010. № 10. С. 215–233.
3. Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров’я” від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ96. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. С. 19.

4. Домбровська О. В. Поняття та ознаки конституційного права на життя людини та громадянина. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 4. С. 25-32.
5. Бунчук О. Б. Право на життя в умовах війни // Електронний ресурс: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/>.
6. Ковальчук О. Б., Редько А. В. Захист права на життя: окремі аспекти в контексті сучасних ризиків // Електронний ресурс: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21479/26.pdf>

Н. М. Опольська,
професор кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
доктор юридичних наук, доцент
(м. Вінниця)

СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ ПРАВА НА СВОБОДУ ТВОРЧОСТІ

Творча діяльність у будь-якій сфері науки, літератури, мистецтва є невід'ємним проявом існування людини, основою суспільного прогресу, рушійною силою розвитку людства. Неможливо уявити людську сутність без можливості реалізації творчих здібностей. Право на творчість є невід'ємною складовою людської природи, тобто воно є природним правом.

Висвітлюючи сутність і зміст права на свободу творчості, доцільно проаналізувати його ціннісний аспект. Адже саме ціннісні орієнтири відіграють визначальну роль у праві, вони впливають на правову реальність, діяльність людини, визначають мету пізнавальних процесів. З огляду на це, необхідно дослідити правову аксіологію свободи творчості.

Цінність права на свободу творчості полягає у його здатності задовольняти потреби людини. Право на свободу творчості забезпечує реалізацію потреби людини у визнанні, пізнавально-творчу потреби, потребу у розвитку, екзистенційні потреби, крім того, результати творчості можуть забезпечувати задоволення матеріальних потреб людини.

Крім того, цінність права на свободу творчості виражається у його здатності сприяти розвитку та реалізації творчих здібностей та творчого потенціалу особи за допомогою спеціальних механізмів і процедур.

Інструментальна цінність права на свободу творчості проявляється у його організаційній, узгоджувальній природі, у його функціях та законодавчо встановлених обмеженнях. Загальносоціальна цінність права на свободу творчості проявляється у значенні для розвитку окремої особи і суспільства в